

DESPĂGUBIRI DATORATE FAMILIEI ÎN CAZUL ACCIDENTELOR MORTALE DE MUNCĂ*

IOAN MĂRGINEAN
ADINA MIHĂILESCU
MIHAI DUMITRU

INTRODUCERE

Accidentele mortale de muncă sunt evenimente de viață cu consecințe psihologice, sociale și economice profunde, asupra familiilor din care provin victimele. Când producerea accidentului se datorează altor persoane decât victima, care sunt răspunzătoare fie prin activitatea lor (de la îndeplinirea unei sarcini), fie prin abținerea lor, apare problema răspunderii civile (alături de cea penală) și a reparării prejudiciului cauzat. „Repararea prejudiciului, fie patrimonial, fie nepatrimonial, este guvernată de principiile reparării integrale a prejudiciului, reparării prompte și cel al reparării în natură” (M. Vladu, 2001, p.153).

Problemele reparațiilor pentru prejudiciile materiale cauzate, precum și ale despăgubirilor bănești pentru repararea daunelor morale sunt amplu discutate în literatura juridică. Una dintre temele centrale ale dezbaterii este constituită din criteriile și metodele de evaluare a despăgubirilor bănești. Cum putem determina quantumul indemnizațiilor convenite familiilor în urma unui accident mortal de muncă? Prejudiciul patrimonial creat familiei nu este ușor de determinat. Ce ar trebui să luăm în considerare: contribuția persoanei decedate până la momentul accidentului sau veniturile probabile ale acesteia în următorii ani sau chiar decenii? Dar nevoile urmașilor trebuie sau nu să fie luate în considerare? Indemnizația destinată reparării prejudiciilor morale este și mai dificil de determinat. „Indemnizația fiind, prin natura ei, patrimonială, criteriile de stabilire a acesteia trebuie să fie tot de natură patrimonială, pentru a fi științifice, exacte. Or, în domeniul prejudiciilor morale nu putem apela la criterii de natură patrimonială pentru evaluarea quantumului indemnizației de reparare” (I. Urs, 1998, p. 24).

---

* Prezentul studiu este elaborat pe baza experienței acumulate, împreună cu colegii din Institutul de Cercetare a Calității Vieții, în cursul elaborării unei expertize la cererea urmașilor victimelor unui accident de muncă mortal, cerere aprobată de instanța judecătorească. Pentru realizarea expertizei, în absența unei proceduri consacrate și unanim acceptate, echipa Institutului de Cercetare a Calității Vieții a elaborat o metodă de evaluare a despăgubirilor materiale și daunelor morale în astfel de situații. (Pe lângă autorii studiului de față, la cercetarea de teren a participat și colega noastră Florina Nicolau).

Soluția problemei nu poate fi căutată doar în spațiul teoriei și practicii juridice. O abordare multidisciplinară este mai fructuoasă. Sociologia, psihologia și economia dispun de instrumentarul teoretic și metodologic pentru identificarea unei metode obiective, științifice, de evaluare a despăgubirilor datorate urmașilor victimelor unor accidente de muncă.

În continuare, sunt prezentate articulațiile teoretico-metodologice ale drumului urmat, pentru construcția unei metode de evaluare a despăgubirilor pentru urmașii victimelor într-un accident mortal de muncă: obiectivele, conceptele, procedura de calcul a necesarului de resurse pentru o persoană, instrumentele necesare descrierii afectării morale și suferinței urmașilor. În final, este prezentat un studiu de caz, o aplicație cu date construite (fictive) care ilustrează metoda utilizată și rezultatele ei.

METODOLOGIA DE LUCRU

Obiectivele unei astfel de expertize pot fi:

– analiza (diagnosticarea) fiecărei familii în parte, pe baza căreia să se determine costurile materiale necesare unui standard de viață care să permită afirmarea socială a urmașilor victimelor accidentului (în studiul de față au fost analizate 10 familii);

– descrierea, pe baza unei analize psihologice, științifice, a gradului de afectare morală și suferință a fiecăreia dintre părțile civile;

– analiza fiecărei familii în parte, în baza căreia să se determine costurile materiale necesare în viitor pentru existență și dezvoltare individuală a urmașilor, raportat la standardul de viață anterior, respectiv la situația materială și socială.

Pentru elaborarea obiectivelor am investigat:

– **situația financiară** a familiilor (care după accidentul și decesul celor 10 muncitori a suferit o deteriorare drastică resimțită de toți urmașii victimelor);

– **situația socială și șansele de viață**, dezvoltare și afirmare socială ale persoanelor din familiile afectate, elemente care sunt perturbate profund. S-a modificat structura și capacitatea de realizare a funcțiilor **familiei**. Soțiile casnice și-au găsit locuri de muncă în regim de urgență, în general slab plătite. Rolurile familiale s-au schimbat. Statutul de văduvă pune problema reinsertiei sociale. Stilul de viață al familiei, principiile în jurul cărora se organizează sunt altele în prezent. Noile circumstanțe familiale afectează dezvoltarea personalității copiilor și șansele lor de viață: absența tatălui, timpul mai scurt petrecut cu mama care lucrează, depresia mamei, problemele materiale cu care se confruntă familia.

Totodată, evenimentul nefericit a provocat **suferință** în familiile urmașilor: durere care se exprimă prin plâns, depresie, disperare, viziune pesimistă asupra viitorului. Tabloul somatic include insomnie, astenie etc. Desigur, suferința depinde de sensibilitatea individuală și de capacitatea de a o controla.

Decesul unei persoane apropiate este considerat, de către toți specialiștii, drept cel mai puternic factor de **stres** și, prin aceasta, de **risc pentru sănătatea**

fizică și mentală. Schimbarea statutului de persoană casnică cu cel de salariată, deteriorarea situației financiare, schimbarea stilului de viață sunt alți factori de stres care, prin cumulare într-o perioadă de timp, sporesc riscurile la adresa sănătății.

Metoda și instrumentele de lucru

În vederea întocmirii Raportului de expertiză sunt valide mai multe modalități de **documentare**, în acord cu obiectivele fixate.

1) Pentru determinarea costurilor materiale necesare unui standard de viață care să permită în viitor întreținerea existenței, dezvoltarea și afirmarea socială a urmașilor victimelor s-au utilizat **date statistice** referitoare la prețuri (Institutul Național de Statistică), **rezultatele cercetărilor** privind nutriția (Institutul de Igienă Publică), rezultatele cercetărilor sociale privind standardul de viață și calitatea vieții (Institutul de Cercetare a Calității Vieții).

2) Pentru cunoașterea standardului de viață anterior al familiilor afectate de accident, ca și schimbările apărute după accident referitoare la calitatea vieții urmașilor, afectarea morală și suferința, s-au desfășurat **interviuri** în cadrul tuturor familiilor și s-au efectuat **observații** la domiciliu, constând în:

- discuții cu toți membrii gospodăriei, cu excepția copiilor sub 10 ani;
- observații în familie, inclusiv a copiilor mici.

Interviurile cu soțiile, copiii și părinții persoanelor decedate s-au desfășurat pe baza unui **plan tematic**, care să permită obținerea informațiilor despre standardul de viață, sentimente, atitudini, fapte și evenimente din două perioade de timp (înainte și după accident).

În cazul părinților, interviul s-a focalizat pe raporturile afective și contribuția persoanei decedate la viața materială a familiei, sprijinul acestuia în gospodărie și depășirea unor probleme de viață (sănătatea, de exemplu). Interviul cu părinții persoanelor decedate a avut ca temă centrală suferința lor morală și problemele cu care se confruntă astăzi.

Copiii în vârstă de peste 10 ani au fost întrebați despre relațiile cu tatăl decedat, modul de viață, proiectele lor înainte de accident. Copiii au fost chestionați despre sentimentele lor actuale, relațiile cu mama și proiectele lor de viață.

Persoanele intervievate au fost stimulate să vorbească liber. Intervențiile pentru relansarea discursului – pe teme prezentate mai sus – au fost minime pentru că, dată fiind încărcătura afectivă a problemei, oamenii s-au angajat ușor în povestirea vieții și actualizarea evenimentelor și sentimentelor trăite.

Studiul de teren s-a efectuat în februarie 2002. Interviurile s-au realizat de către specialiștii institutului în două etape distincte, cu obiective specifice: a) situația financiară a persoanelor și b) situația psihosocială a familiilor.

Conceptele

Redăm în continuare scurte **definiții ale termenilor de specialitate** utilizați în Raportul de expertiză:

Abandonul copilului – renunțarea părinților la creșterea și educația minorului. Rezultatele diferitelor cercetări privind situația copiilor evidențiază faptul că în familiile monoparentale (în cazul nostru, mama cu copiii) crește riscul abandonului. Datorită lipsei resurselor materiale, unii părinți plasează copiii în instituții, dar abandonul se produce și în urma părăsirii domiciliului de către minorii nesupravegheați, minori care ajung să trăiască în stradă, ajungând așa-zișii „copii ai străzii” (*Children at Risk in Central and Eastern Europe: Perils and Promises, Regional Monitoring Report nr. 4, UNICEF, 1997*).

Autoconsum – echivalentul monetar al produselor și serviciilor produse și consumate în gospodăria familială, cu referire specială la produsele agricole.

Calitatea vieții – concept evaluativ, rezultată a raportării condițiilor de viață și a activităților care compun viața umană, la necesitățile, valorile, aspirațiile umane (*Dicționar de sociologie, coord. C. Zamfir, L. Vlăsceanu, Editura Babel, 1993, pg. 79*).

Calitatea vieții persoanelor se poate aprecia pe baza unor indicatori care pun în evidență **condițiile materiale**: locuință, venituri, consum; **factori biologici**: sănătate, îngrijire medicală; **formarea capitalului uman**: accesul la educație și cultură; **participare socială**: asumarea de roluri în societate; **afirmare socială**: valorificarea potențialului de dezvoltare și constituirea unor cariere profesionale în acord cu capacitățile și aspirațiile persoanei.

Ciclul vieții este o expresie care descrie trecerea unui individ prin stadiile succesive ale vieții, de la naștere la moarte prin: copilărie, adolescență, tinerețe, maturitate și senectute.

Costul vieții – totalitatea cheltuielilor de consum ale gospodăriei familiale (al unei persoane) pe o anumită perioadă de timp (lună, an) pentru a menține un anumit nivel de trai (*Dictionary of Modern Sociology, Th. F. Hoult, A. Littlefield, Adams, Totowa, New Jersey, 1972*). Costul vieții depinde de mărimea cheltuielilor directe pentru procurarea de bunuri alimentare, nealimentare și servicii, având două componente:

- a) cantitățile de bunuri și servicii achiziționate (un „coș” de bunuri și servicii);
- b) nivelul prețurilor și tarifelor practicate pentru bunurile și serviciile achiziționate.

Depresia – se bazează pe o suferință morală. „Semiologia depresiei este dominată de asocierea unei stări de spirit depresive și a unei lentori psihomotorii. Vinovăția, disperarea, viziunea pesimistă asupra existenței și semnele somatice (insomnie, astenie, modificări în plus sau în minus ale apetitului și greutateii) completează tabloul clinic și apar în proporții variabile de la un subiect la altul” (R. Doron, F. Parot, coordonatori, 1999, trad. rom., *Dicționar de psihologie, Editura Humanitas, p.227*).

Dezvoltare umană – întrunirea condițiilor de formare a capitalului uman (prin educație), dispunerea de resurse materiale pentru un trai decent, accesul la îngrijirea sănătății. Prin contrast, neîntrunirea condițiilor dezvoltării umane duce la marginalizarea și excluderea socială (sărăcie și nonparticipare socială) a persoanei.

Metoda normativă de determinare a costului vieții pentru un nivel de trai decent. Metoda operează cu cantități la toate sortimentele de bunuri și servicii din coșul zilnic de consum. În actualele condiții, desfășurarea proceselor și fenomenelor economice din țara noastră a condus la ideea că nivelul de trai poate fi cel mai bine analizat prin metoda normativă, deoarece ea ține cont de nevoile de consum ale persoanei, care are astfel libertatea de a alege și a-și dezvolta propriul stil de viață în contextul variațiilor pieței (bunuri, prețuri).

Nivelul de trai – ansamblul bunurilor și serviciilor de care poate dispune o persoană. Venitul este un indicator grosier al nivelului de trai. (*Dicționar economic și social*, J. Bremond și A. Geledan, Editura Expert, 1995, pg.84).

Pentru asigurarea existenței, dezvoltării individuale și afirmării sociale se impune să luăm în calcul **nivelul de trai decent**, care presupune raportarea la condițiile existente în societate la un moment dat, exprimând costul vieții în baza unor standarde general acceptate. Necesarul de resurse pentru dezvoltare individuală, participare și afirmare socială reține calculul standardului decent de viață pentru **consumul curent** (alimentar, îmbrăcăminte, locuință, servicii), completat cu o componentă de **statut social**, care să permită participarea socială, și cu una de **educație și formare profesională**, care să favorizeze afirmarea în societate.

Participare socială – concept care desemnează asumarea de roluri active în grupuri sociale, comunități, organizații și instituții. Vorbim de participare în familie, participare la învățare, participare la conducerea întreprinderilor, participare politică etc. Participarea este o nevoie psihologică legată de autorealizarea individuală și integrarea socială, dar și o valoare, în sistemele democratice.

Stil de viață – termen care descrie comportamentul persoanei umane în acord cu valorile și opțiunile proprii, prin care organizează viața individuală și/sau familială, (grup social).

Stres – în psihologie, termenul este folosit pentru a evoca multiplele dificultăți cărora individul se străduiește să le facă față (evenimentele stresante ale vieții, numite și evenimente vitale) și mijloacele de care dispune pentru a administra aceste probleme (strategiile de ajustare). (R. Doron, F. Parot, coordonatori, 1999, trad. rom., *Dicționar de psihologie*, Editura Humanitas, p.750).

Suport intrafamilial – ajutor între membrii unei familii, material sau moral. Aici ne interesează suportul între: părinți și copii, soț și soție, copii și părinți.

Șanse de viață – un termen utilizat de sociologi pentru a determina probabilitatea ca scopurile de viață să fie realizate de un individ în acțiunea socială. Achizițiile culturale (educația) împreună cu resursele economice influențează ciclul vieții și șansele unui tânăr, de a ocupa poziția socială dorită pe scara prestigiului, puterii sau bogăției.

Vulnerabilitate psihologică – „exprimă dezechilibrele care perturbă dezvoltarea și activitatea afectivă, intelectuală, relațională. Ea cere să se țină cont de repercusiunile mediilor traumatice asupra dezadaptărilor psihice, deviațiilor de conduită, rupturilor. Aprecierea ei se înscrie în cadrul cercetărilor pluridisciplinare

și duce la intervenții preventive și terapeutice (exemplu: familiale și psihosociale)”. (R. Doron, F. Parot, coordonatori, 1999, trad. rom., *Dicționar de psihologie*, Editura Humanitas, p. 826).

CALCULUL NECESARULUI DE RESURSE MATERIALE PENTRU O PERSOANĂ

Estimările privind necesarul de resurse, în vederea asigurării existenței, dezvoltării individuale, participării și afirmării în societate, sunt raportate la **1 iunie 2001**. Ulterior, sumele în lei sunt transformate în dolari (1\$ = 28.754 lei).

Cheltuielile curente de consum

Cheltuielile de consum pentru standardul decent de viață se referă la elementele principale, care concură la satisfacerea nevoilor de consum ale ființei umane, în funcție de ciclul vieții și standardele existente în societate.

Pentru **copiii** victimelor, cheltuielile necesare sunt calculate până la împlinirea vârstei de 25 de ani, vârstă la care se consideră încheiată prima etapă de achiziție a statusului profesional de către o persoană și de constituire a propriei familii.

Pentru **soțiile** victimelor, care au în îngrijire copii până la vârsta de 10 ani, se ia în considerare necesarul pentru consumul întreg, considerându-se că ele trebuie să se dedice îngrijirii copiilor, eventual să plătească o persoană care să se îngrijească de copii, dacă ele sunt la serviciu. După ce copilul împlinește vârsta de 10 ani, pentru soția victimei, calculul reține 50% din cuantumul calculat potrivit vârstei, eliminându-se astfel riscul de abandon al minorului.

Nevoia susținerii materiale pentru întreaga viață se întemeiază pe faptul că, văduva este lipsită de resursele de care ar fi beneficiat în cazul conviețuirii cu soțul. În plus, persoanele care erau casnice în momentul survenirii decesului soțului își încep activitatea profesională relativ târziu, fără a avea calificarea adecvată și, deci, vor ocupa funcții mai slab plătite. Efectul se va prelungi și pentru perioada de pensionare, prin neîndeplinirea stagiului complet de cotizare și cuantumul redus al contribuției, soldat cu pensii mai mici față de situația standard.

Pentru **părinții** victimelor, se ia în considerare atât vârsta cât și situația lor materială, respectiv deținerea de proprietăți, eventual beneficierea de pensie și cuantumul acesteia.

Durata medie a vieții (speranța de viață la naștere) luată în calcul pentru persoanele adulte este de 80 de ani. În prezent, durata medie a vieții în România este de 69,6 ani (diferențiată pentru femei și bărbați), iar în țările dezvoltate ea a ajuns la 85 de ani. Este de așteptat ca în viitorii 50 de ani durata medie a vieții să sporească și în România. În anul 1932 era de 42 ani, iar în 1950 durata medie a vieții în România nu depășea 55 ani, sporind cu mai mult de 15 ani într-o jumătate de secol. Este de așteptat ca, în viitor, România să se apropie de nivelul duratei medii de viață pe care țările dezvoltate o au acum. Supraviețuirea și după vârsta limită luată în calcul (80 ani) poate pune probleme grave de asigurare a resurselor.

Plata o singură dată a întregii sume datorate înlătură o serie de calcule legate de estimarea inflației pe perioadele acoperite, fiind de așteptat ca dobânzile pentru sumele primite, administrate prudent în economii CEC, să acopere inflația, iar câștigurile peste nivelul inflației să compenseze pentru intervalele de timp necuprinse în calcul, cum ar fi supraviețuirea peste vârsta de 80 de ani a părinților și soțiilor, continuarea studiilor și după împlinirea vârstei de 25 ani de către copiii decedaților.

a) Consumul alimentar este determinat pentru 2700 de calorii, ceea ce corespunde, conform studiilor Institutului de Igienă și Sănătate Publică, unui efort fizic și intelectual mediu. Pentru un copil în vârstă de până la 14 ani, ca și pentru o persoană în vârstă de peste 65 de ani normativul de consum este de 70% din cel al persoanei adulte. Consumul mediu la nivelul țării este de 3100 de calorii.

La cuantumul cheltuielilor pentru asigurarea necesarului de calorii se adaugă un procent de 10% (pentru băuturi nealcoolice, fructe), în cazul persoanelor adulte și al celor vârstnice, și 20% pentru copii și tineri (băuturi nealcoolice, fructe și dulciuri), ceea ce ne apropie de nivelul mediu pe țară. Pentru persoanele din rural, posesoare de terenuri arabile și animale, se consideră consumul din producție proprie la nivelul a 60% din cel standard, deci mai rămân de acoperit 40%.

Cuantumul cheltuielilor alimentare pentru o lună:

– persoană adultă – 1.600.000 lei = 56 USD (22 USD pentru persoanele cu teren arabil);

– copil (sub 14 ani) – 1.350.000 lei = 47 USD;

– persoană vârstnică (peste 65 ani) – 1.230.000 lei = 43 USD (17 USD pentru persoanele cu teren arabil).

b) Cheltuielile lunare cu îmbrăcămintea și încălțăminte:

– persoană adultă – 900.000 lei = 32 USD;

– copil (sub 14 ani) – 600.000 lei = 21 USD;

– persoană vârstnică (peste 65 ani) – 500.000 lei = 18 USD.

c) Cheltuielile de locuire lunare sunt determinate pentru o locuință în care fiecare persoană are o cameră, locuința este racordată la rețeaua de electricitate și la serviciu telefonic.

Costul locuirii pentru o persoană:

– întreținere – 500.000 lei;

– curent electric – 100.000 lei;

– telefon – 100.000 lei

Total – 700.000 lei = 25 USD.

d) Cheltuielile lunare cu serviciile se referă la:

– transport local;

– servicii culturale (spectacole, abonament presă, radio, TV);

– igienă personală (servicii plus obiecte de igienă);

– servicii de reparare și întreținere;

– medicamente uzuale.

Pentru o persoană, cuantumul lunar pentru servicii se ridică la:

- adult = 800.000 lei = 28 USD;
- copil = 500.000 lei = 18 USD;
- vârstnic = 650.000 lei = 23 USD.

Sinteza pentru necesarul de consum lunar, în dolari americani (USD)

	Persoană adultă		Persoană vârstnică		Copil
	Urban	Rural-agrar	Urban	Rural-agrar	
Cheltuieli alimentare	56	22	43	17	47
Cheltuieli îmbrăcăminte/încălțăminte	32	32	18	18	21
Cheltuieli cu locuirea	25	25	21	21	21
Servicii	28	28	23	23	18
Total	141	107	105	79	107

Cheltuielile de educație și formare profesională

- preșcolar (1 an)
(taxă grădiniță, achiziții jucării) = 4 milioane lei pe an = 140 USD;
  - elev învățământ primar (4 ani)
(cărți, jucării) = 6 milioane lei pe an = 209 USD;
  - elev învățământ general (4 ani)
(cărți, taxe, cursuri speciale) = 7 milioane lei pe an = 244 USD;
  - elev liceu (4 ani)
(cărți, taxe, pregătire) = 8 milioane lei pe an = 279 USD;
  - student (4 ani, medicină 6 ani)
(cărți, taxe) = 20 milioane lei pe an = 696 USD.
- În total sunt 17 sau 19 ani de învățământ (pentru medicină).

Cheltuieli de participare și afirmare socială

- bunuri de folosință îndelungată: se acordă o singură dată pentru familie și o singură dată pentru copil = 5.000 USD;
- automobil (numai pentru copii) = 8.000 USD;
- apartament două camere pentru familiile care nu au locuință = 15.000 USD;
- apartament două camere pentru copil = 15.000 USD;
- garsonieră pentru soția singură fără venituri = 10.000 USD;
- cheltuieli de pregătire continuă, de participare și afirmare socială, îngrijirea sănătății, refacere, odihnă, tabere excursii, jucării etc., în funcție de particularitățile vârstei = 1.000 USD.

Cheltuieli de înmormântare,

- comemorări ulterioare, monument
funerar (o singură dată, pentru soție) = 3.000 USD.**

CADRUL DESCRIERII AFECTĂRII MORALE ȘI SUFERINȚEI ÎN URMA DECESULUI UNUI MEMBRU DE FAMILIE

A. Analiza situației psihosociale a familiei înainte de accident constă în următoarele:

1. evenimente: căsătoria, nașterea copiilor etc.;
2. standardul de viață;
3. relațiile dintre soți; distribuția rolurilor în familie (decizii, venituri, menaj, creșterea și educația copiilor);
4. stilul de viață: valorile care le guvernau și organizau viața;
5. relațiile cu copiii; aspirații privind viitorul acestora;
6. muncă și timp liber; relații cu familia mai largă (socrii, frații și cumnații); relații sociale.

Relatări ale soțiilor despre viața familială înainte de accident (Citate reprezentative)

- *A fost o viață foarte plăcută. Ne-am înțeles foarte bine. Ne-am ajutat reciproc.*
- *Eram împreună și orice problemă o puteam depăși. Eram foarte, foarte apropiați. Nu era minciună între noi. Tot ce se făcea, se făcea pe adevăr.*
- *Amândoi am fost săraci. Cu banii de la nuntă și cu ce-am economisit, ne-am luat un șifonier, un televizor, ce trebuia în casă.*
- *S-a sacrificat... și în șantier și la particular. Mai lucra pe colo-colo și ne descurcam doar cu ce aducea el. Eu aveam grijă de ale casei și de copii.*
- *Tot ce se vede în casă am făcut împreună.*
- *Sâmbătă de sâmbătă pleca la muncă. Se mai ducea și duminica. Îi spuneam: „Nu te duce!” și el spunea: „mă duc, măi femeie, că cu cât mă duc, cu atât mai mult câștig ore suplimentare ca să ne putem ajuta și noi cât de cât. Copiii se mărește...”*
- *Voia ca fata să nu muncească cum a muncit el în șantier, să le facă o viață mai ușoară. Să le facem apartament, să fie și ei la casa lor.*
- *Era un tată iubitor. Se jucau împreună... ca și cum ar fi fost din nou copil.*
- *Viața cu el a fost foarte frumoasă. Sâmbăta, duminica, se știa: grătare, prieteni peste prieteni...*
- *Mă ajuta la făcut mâncare, el era și cu spălatul.*
- *La părinții mei se simțea în largul său. Se întâlnea cu cumnații, cu o mătușă... Făceam grătar, se simțea bine.*

B. Consecințele accidentului asupra situației psihosociale a familiei se referă la:

1. suferința morală a urmașilor: tabloul psihologic și somatic; controlul suferinței și sprijinul social de care dispune familia;
2. reorganizarea familiei: noul statut al mamei (capul familiei, a rămas casnică sau este lucrătoare?); diviziunea sarcinilor în gospodărie; modul de viață;
3. relațiile cu familia mai largă;
4. statutul social de văduvă și problemele reinserției sociale;
5. relațiile cu copiii, îngrijirea și educația lor; problemele cu care se confruntă aceștia (școlare, de sănătate etc.); aspirații privind viitorul copiilor;
6. situația materială actuală a familiei;

7. problemele cu care se confruntă, în prezent, familia; persoane cu probleme speciale.

Decesul unui membru al familiei este un eveniment cu consecințe psihologice și sociologice profunde, asupra rudelor supraviețuitoare și a evoluției familiei.

Când moartea unei persoane apropiate are loc într-un accident, o situație imprevizibilă, și, în plus, este vorba de o persoană tânără și sănătoasă, soția, copiii și părinții trăiesc un **șoc emoțional**, o traumă psihică, a cărei depășire ține atât de particularitățile fiecărei persoane cât și de interacțiunile sale și modul de comunicare cu persoanele din mediul proximal de viață.

Suferința morală are o intensitate și o durată variabilă de la o persoană la alta. Importanța persoanei decedate, cu alte cuvinte, valoarea sa, natura relațiilor cu aceasta (dragoste, dependență materială și psihologică), rolul său în familie și în organizarea relațiilor acesteia cu lumea exterioară determină intensitatea durerii și lungimea perioadei de depășire a suferinței. **Doliul**, adică condiția sau starea de pierdere a unei persoane apropiate, are o durată diferită de la o persoană la alta și trece prin mai multe stadii: șocul, dezorganizarea, emoțiile violente, vinovăția, înstrăinarea și pierderea, eliberarea și restabilirea. Cu cât importanța (valoarea) persoanei decedate a fost mai mare pentru rudele sale, cu atât sentimentele și emoțiile lor sunt mai intense. Fără îndoială, sensibilitatea urmașului este un factor care influențează intensitatea și durata suferinței. La fel de important este climatul social, suportul moral și comunicarea cu persoanele din jurul său (rude, colegi, prieteni). Unele persoane au capacitatea de a înfrunta realitatea și a-și controla și ajusta durerea, altele nu o au, și atunci este nevoie de intervenție și asistență psihosocială. Acestea din urmă au sentimentul neajutorării, al incapacității de a-și controla durerea. Când realitatea nu este acceptată, viața persoanei decedate este continuată pe plan psihic, prin evocări (amintiri) permanente, idolatrizare sau refuzul referirilor la ființa pierdută.

O suferință morală intensă provoacă tristețe, lacrimi și lentoare psihomotorie. Uneori, manifestările psihice de disperare, pesimism, vinovăție etc. sunt completate de semnele somatice (insomnie, astenie etc.).

Durerea pierderii unei persoane apropiate este doar una dintre problemele cu care se confruntă urmașii. **Viața familiei** se schimbă, cel mai adesea radical. Când este vorba de familia tradițională, situația financiară a acestora se deteriorează și soția își caută de lucru. Ea este obligată să își asume și responsabilitățile soțului decedat, nu numai în privința veniturilor, ci și a creșterii și educării copiilor. Problemele cu care se confruntă sunt un factor suplimentar de suferință și de amintire a partenerului de viață. **Văduvia** duce la izolare socială, iar reinsertia în mediu este dificilă. Raporturile cu copiii se schimbă și ele. În fapt, familia își schimbă întreg „mecanismul” de funcționare și ea își creează un nou stil de viață. **Părinții** care au trăit împreună cu fiul decedat au și ei probleme de adaptare la noua situație socială. Pentru evoluția **copiilor**, tatăl, ca și mama, este un factor de dezvoltare umană și de formare a personalității. Problemele cu care se confruntă aceștia diferă în funcție de vârsta la care trăiesc evenimentul pierderii tatălui. Copiii sunt afectați în dezvoltarea

lor, nu numai de absența tatălui și durerea trăită, ci și de timpul mai scurt petrecut cu mama care lucrează, de depresia mamei și de problemele financiare ale familiei. Suferința morală este doar o parte a problemei. Cealaltă este diminuarea **șanselor de viață**, de realizare și împlinire a personalității lor. Absența tatălui poate însemna șanse mai mici de școlarizare și profesionalizare, un acces limitat pe piața muncii și, de aici, consecințe asupra întregului curs al vieții.

Relatări ale soțiilor despre situația lor după accident (citate reprezentative)

- *Durerea, mai mare durere nu se putea... Ca și cum ar fi fost viața mea. Ceva din mine lipsește... Chiar dacă îmi rupeam o mână sau un picior, viața era mai ușoară. Pentru noi a fost un șoc, știindu-l sănătos...*
  - *Soțul meu era tânăr. A plecat bun om de acasă și când mi-a zis că e mort nu îmi venea să cred. Am căzut lângă poartă. Să nu treacă nimeni prin ce-am trecut eu. Ferească Dumnezeu!*
  - *Ți-aduci aminte cum petreceai timpul cu el și acum, că am rămas numai eu cu fata, ne uităm în patru pereți...*
  - *Mai ales în zilele alea, am stat acasă, îmi venea să... nu știu... mă uitam pe fereastră...*
- Știți cum...
- *Eram neliniștită, n-aveam somn. Cu nervii... Nu știu, nu puteam să dorm. Am început să și uit.*
  - *M-am îmbolnăvit. Eu nu mănânc, nu știu de mine. Pentru mine n-a existat decât omul, tată de copii, soțul meu.*
  - *Au rămas toate pe capul meu... Nu știu încotro să mă duc.*
  - *Greutatea a căzut pe umerii mei, să fii cap de familie. Acum îmi dau seama cât de greu e să fii bărbat ca să conduci o familie.*
  - *Acum trebuie să muncesc eu, să fac și pe femeia și pe bărbatul...*
  - *Singură mi-e frică. Copilul suferă, simte lipsa lui taică-su...*
  - *De când a murit taică-su, copilul e cu capu' bolnav. Îmi cade în neștire... leșină, cade din picioare.*
  - *Nouă nu ne ajunge salariul, că-l dăm la stat, ce să mai zicem, să ne mai luăm lucruri nu putem.*
  - *Când vine seara e cel mai greu.*
  - *Copilul cere aia, aia și atunci își aduce aminte. Nu mai am putere să ies. Plâng câteodată pe stradă și se uită oamenii.*
  - *Din ce cresc copiii, greutatea sunt mai mari. Încălțăminte le-a rămas mică, ghiozdanele s-au rupt...*
  - *Copilul trebuie să aibă un viitor. Dar din salariul meu?*
  - *O să mai fac eu ce doream pentru viitorul fetei?*
  - *Acum unde și cu cine să mă duc? Acum stau acasă.*
  - *Noi strânseserăm niște bani să ne facem casă... Cu banii pe care i-am strâns l-am înmormântat pe el.*
  - *Banii nu ajung, E foarte greu. Copiiiăștia doi trebuie să trăiască. Eu cu ce să-i ajut?*
  - *Acum este casa tristă. Nimeni nu mai vine.*

Decesul unei persoane apropiate este un eveniment de viață traumatizant, stresant. Psihologii au elaborat scale de măsurare a **nivelului de stres**, care permit calculul nivelului general de stres trăit de individ. Pe cea mai utilizată, **scala de evaluare a reajustării sociale (SERS)**, elaborată de **Holmes și Rahe (1967)**, decesul soțului este cel mai stresant eveniment (100 de puncte). Pe aceeași scală de 100 de puncte, „schimbarea situației financiare” este cotate cu 38 de puncte, „soția începe serviciul” – 26 de puncte, „schimbarea domiciliului” – 20 de puncte, „revizuirea

obiceiurilor personale” – 24 de puncte etc. Această modalitate de măsurare a stresului poate fi pusă în discuție, dar ea atrage atenția asupra **riscurilor pentru sănătate** ale evenimentelor traumatice. Or, în cazul nostru, arată că trebuie avute în vedere, în evaluarea schimbărilor din viața urmașilor și riscurile pentru sănătatea acestora.

Daunele morale la care sunt îndreptățiți urmașii sunt menite să reconstituie șansele de viață ale acestora. Astfel, cuantumul minim considerat de noi este de :

- 1) 20.000 USD pentru părinte;
- 2) 30.000 USD pentru soție;
- 3) 50.000 USD pentru copil.

Indubitabil, nu există un echivalent pecuniar al suferinței morale. Dar aceasta poate fi diminuată prin reconstituirea situației sociale, la care îi îndreptătea prezența și dragostea tatălui.

Despăgubirile materiale și daunele morale, determinate pentru urmașii victimelor accidentului, sunt destinate să asigure resursele necesare tuturor membrilor familiilor, considerați individual pentru viața de zi cu zi și pentru a face față multiplelor situații care pot apărea și pentru creșterea, educarea și pregătirea copiilor, în condiții care să le permită o bună integrare în societate.

CALCULUL INDIVIDUALIZAT AL NECESARULUI DE RESURSE PENTRU URMAȘI

Metoda propusă, pentru determinarea despăgubirilor datorate familiei, în cazul accidentelor de muncă, a fost validată, așa cum am arătat, în cursul unei expertize realizată de ICCV. Pentru a demonstra utilizarea metodei, prezentăm în continuare câteva cazuri tipice, în care se regăsesc de obicei urmașii victimelor accidentelor mortale de muncă. Considerații deontologice ne-au constrâns să construim situații ipotetice cu date fictive, ceea ce nu diminuează însă caracterul ilustrativ al aplicațiilor practice prezentate.

a. Soție, 25 de ani, casnică, fără copil.

– Consum curent	
70 \$ × 12 luni × 40 ani	= 33.600 USD
53 \$ × 12 luni × 15 ani	= 9.540 USD
– Garsonieră	= 10.000 USD
– Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
– Cheltuieli de pregătire, participare și afirmare socială, îngrijirea sănătății, recreere și odihnă (1000\$ × 54 ani)	= 54.000 USD
Cheltuieli de înmormântare, comemorări ulterioare, monument funerar	= 3.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 115.140 USD
DAUNE MORALE	= 30.000 USD.

b. Soție, 32 de ani, casnică, copil 3 ani.

– Consum curent	
141 \$ × 12 luni × 7 ani	= 11.844 USD
70 \$ × 12 luni × 26 ani	= 21.840 USD
53 \$ × 12 luni × 15 ani	= 9.540 USD
– Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
– Reparații locuință	= 2.000 USD
– Cheltuieli de pregătire, participare și afirmare socială, îngrijirea sănătății, recreere și odihnă (1000\$ × 49 ani)	= 49.000 USD
Cheltuieli de înmormântare, comemorări ulterioare, monument	= 3.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 102.224 USD
DAUNE MORALE	= 30.000 USD.

c. Soție, 45 de ani, salariată.

– Consum curent	
70 \$ × 12 luni × 40 ani	= 16.800 USD
53 \$ × 12 luni × 15 ani	= 9.540 USD
– Apartament 2 camere	= 15.000 USD
– Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
Cheltuieli de pregătire, participare și afirmare socială, îngrijirea sănătății, recreere și odihnă (1000\$ × 53 ani)	= 53.000 USD
Cheltuieli de înmormântare, comemorări ulterioare, monument funerar	= 3.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 115.876 USD
DAUNE MORALE	= 30.000 USD.

d. Minor, 3 ani.

– Consum curent	
107 \$ × 12 luni × 11 ani	= 14.124 USD
141 \$ × 12 luni × 11 ani	= 18.612 USD
– Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
– Apartament 2 camere	= 15.000 USD
– Automobil	= 8.000 USD
– Cheltuieli de educație (17 ani)	= 5.852 USD
– Cheltuieli pentru tabere, excursii, jucării etc. (1000 \$ × 20 ani)	= 20.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 86.588 USD
DAUNE MORALE	= 50.000 USD.

e. Elev, liceu, 16 ani.

- Consum curent	
141 \$ × 12 luni × 9 ani	= 15.228 USD
- Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
- Apartament 2 camere	= 15.000 USD
- Automobil	= 8.000 USD
- Cheltuieli de educație (279\$ × 3 ani + 696\$ × 6 ani)	= 5.013 USD
- Cheltuieli pentru tabere, excursii etc. (1000 \$ × 9 ani)	= 9.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 57.241 USD
DAUNE MORALE	= 50.000 USD.

f. Tânără, 19 ani, studentă.

- Consum curent	
141 \$ × 12 luni × 6 ani	= 10.152 USD
- Bunuri de folosință îndelungată	= 5.000 USD
- Apartament 2 camere	= 15.000 USD
- Automobil	= 8.000 USD
- Cheltuieli de educație (5 ani × 696 USD)	= 3.480 USD
- Cheltuieli pentru tabere, excursii etc. (1000 \$ × 5 ani)	= 5.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 46.632 USD
DAUNE MORALE	= 50.000 USD.

g. Părinte (tată), 60 ani, pensionar.

- Cheltuieli consum	
53\$ × 12 luni × 5 ani	= 3.180 USD
40\$ × 12 luni × 15 ani	= 7.200 USD
- Întreținerea gospodăriei	= 13.500 USD
- Cheltuieli de participare socială, întreținerea sănătății, recreere și odihnă (1.000 \$ × 20 ani)	= 20.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 43.880 USD
DAUNE MORALE	= 20.000 USD.

h. Părinte (mama), 55 ani, fără venituri.

- Cheltuieli consum	
107\$ × 12 luni × 10 ani	= 12.840 USD
79\$ × 12 luni × 15 ani	= 14.220 USD
- Cheltuieli de participare socială, întreținerea sănătății, recreere și odihnă (1.000 \$ × 31 ani)	= 31.000 USD
Total despăgubiri materiale	= 58.060 USD
DAUNE MORALE	= 20.000 USD.

BIBLIOGRAFIE

1. Urs, Ilie, *Criterii de apreciere a prejudiciilor morale și a despăgubirilor bănești pentru repararea daunelor morale*, „Dreptul”, 1998, nr. 4.
2. Vladu, Minodora, *Prejudiciul material în cazul infracțiunilor îndreptate împotriva vieții, sănătății și integrității corporale*, „Dreptul”, 2001, nr. 5.
3. * *, *Children at Risk in Central and Eastern Europe: Perils and Promises*, Regional Monitoring Report no. 4, UNICEF, 1997.
4. Barbu, Gheorghe, *Nivelul de trai sub presiunea schimbărilor*, revista „Calitatea vieții” 1993, nr. 2–3, București.
5. Bremond, J., Geledan A., *Dicționar economic și social*, București, Editura Expert, 1995.
6. Doron, Roland, Parot, Françoise (coord.), *Dicționar de psihologie*, București, Editura Humanitas, 1999.
7. Dumitru, Mihai, *Cercetarea științifică a tineretului, în Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, (coord. I. Mărginean), București, Editura Expert, 1996.
8. Hault F. Th., Littlefield A. Adams, *Dictionary of modern sociology*, New Jersey, Totowa, 1972.
9. Ionete, Constantin, Wagner, Pavel (coord.), *Raportul național al dezvoltării umane*, București, Editura Expert, 1997.
10. Mărginean, Ioan (coord.), *Diagnoza calității vieții*, CIDE, București, 1991.
11. Mărginean, Ioan (coord.), *Calitatea vieții 1992. Anchetă Națională*, CIDE, București, 1992.
12. Mărginean, Ioan, *Tineretul deceniului unu. Provocările anilor '90*, București, Editura Expert, 1996.
13. Mărginean, Ioan, *Indicatorii calității vieții*, revista „Calitatea vieții”, 1991, 3–4, București.
14. Mărginean, Ioan, *Diagnoza calității vieții*. ICCV. Rapoarte anuale.
15. Mihăilescu, Adina, *Costurile sociale în evoluția României spre economia de piață*, revista „Calitatea vieții”, 1999, nr. 1–2, București.
16. Zamfir, Cătălin (coord.), *Pentru o societate centrată pe copil*, București, Editura Alternative, 1997.
17. Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu, Lazăr, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1993.